

כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים

1. רש"י דברי הימים ב פרק לה

(יח) ולא נעשה פסח כמוהו - (במלכים ב' כ"ג) כתיב כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים מיום שנחלקו ישראל לשתי ממלכות שסרו עשרת שבטים מעל מלכי יהודה וישליטו עליהם מלך לבדם שכל הימים שהיו לפני גוים היו שבט יהודה ובנימין עושים פסח לשם ה' בירושלים ואלו לשם עבודת כוכבים בבית אל ובדן ודבר זה לא אירע כל ימי השופטים שנחלקו ישראל לשתי משפחות ולא הי' להם לכל דור ודור רק שופט א' ואותו השופט היה מכריחם ללכת בדרך ה' כמפורש בשופטים והי' ה' עם השופט והושיע' מיד אוביהם כל ימי השופט וכל י' השבטים היו הולכים לשל' ועושים פסח לשם ה' וכפסח הזה לא נעשה כל ימי מלכי ישראל ויהודה יחד עושים פסח אבל בימי יאשיהו שכבר פסק מלכות י' השבטים ומשהחזיר ירמיה' י' השבטים לא המליכו עליהם עוד מלך אלא יאשיהו מלך עליהם ועשו כולם פסח יחד לשם שמים בירושלים וזהו לא נעשה כפסח הזה לה' בירושלים ופתרון זה מטעה אותי מאד ולא נראה לי נהי נמי דהחזיר ירמיה עשרת שבטים ויאשיהו מלך עליהם בירושלים היאך יכול להיות שלא עשו כפסח הזה כל ימי השופטים ובימי שמואל הרואה ובימי דוד ושלמה שהיו ישראל שרוין על אדמתם שלווים ושקטים ולא היה להם אלא מלך אחד והיה לבם לשמים אך כך פתרונו וכך פתר לי רבי אליעזר ב"ר משלם זצ"ל ולא נעשה פסח כמוהו מעולם שיתן המלך והשרים בהמות לפסחים די ספוקם ובקר לשלמי חגיגה וצוה ללוים להכין להם ולשלוח לכל איש ואיש לפי אכלו:

2. רלב"ג מלכים ב פרק כג

(כב) כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים - ר"ל מימי סוף השופטים שהוא שמואל כי בחייו שבו גם כן כל ישראל אל ה' ובימי שאול ודוד היו בישראל במות בהפך כונת התור' אף על פי שהיו מותרות ובימי שלמה נשאר גם כן הבמות ונעשו במות לע"ג ובימי חזקיהו לא שבו גם כן כל ישראל אל ה' אך קצת ישראל היו מלעיגים לדברי חזקיהו אך בימי יאשיהו בזאת השנה שבו כל ישראל אל ה' והנה זכר הפסח הנעשה אז לפי שמתנאי הפסח שלא יאכל ממנו ישראל מומר וידמה כי בזאת השנה לבד היה לב כל ישראל לש"י אך אחר זה חטאו בסתר גם בימי יאשיהו ולזה אמר כי בשמנה עשרה שנה למלך יאשיהו נעשה הפסח הזה לה' והנה לזאת הסבה לא שב הש"י מחרון אפו הגדול כמו שספר כי בלי ספק אם היו ישראל שבים לה' בכל נפשם היתה ההשגחה ההיא דבקה בהם וישוב חרון ה' מהם ולזה אמר אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול ולזאת הסבה ג"כ מת יאשיהו בעון העם כי הוא חשב שיהיו כל ישראל הולכים אחר מצות הש"י ויהיו ראויים מפני זה שידבקו בהם כל הברכות הכתובות בתורה אשר כתוב בהם וחרב לא תעבור בארצכם אפילו חרב של שלום ובחטא העם מת ונענשו בשטר מהם מי שחיו בצלו בגוים ועליו קונן ירמיהו כמו שכתוב בספר הקינו' לפי מה שזכר בד"ה ממנו ואמרו רבותינו ז"ל שמה שכתוב שם מזה הוא אמרו רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם וגו' וזה מסכי' למה שאמרנו:

3. אלשיך שמות פרק יב

וזהו אמר הקדוש ברוך הוא שיעשו את הפסח והתחיל משה ועשה את פסחו את פסחו גזר הקדוש ברוך הוא כו':

ולבא אל הענין נקדים ארבע הקדמות ידועות לחכמי האמת, הלא הן: א. כי כל נפשות עם בני ישראל שמתחת כסא הכבוד הנה, יתחלקו לארבע בחינות מזרח מערב צפון דרום, והם פני אריה פני שור פני נשר פני אדם. ובכלל הדבר הוא בחינת חסד ובחינת רחמים ובחינת גבורה ובחינת צד דין. ולעומת ארבע בחינות אלה המתייחסים לארבע רוחות, יש למעלה מהארבע מרכבות הארבע בחינות עצמן, שמשם יורק שפע בהן. ב. כי לכל נפשות ישראל יש שורש למעלה בגן עדן, וכפי מעשיו פה יאיר אורה שמה כנודע. ג. כי נשמת משה היא כלולה מכל הבחינות ומכל נשמת כל ישראל, כי על כן הושפעו דורו בייחוד, כי הם דור דעה היו המתייחסים אל נפשו יותר, וגם כל שאר הדורות. ד. כי על ידי הקרבן וישפע שפע מלמעלה עדיו ועל אשר הובא עליו:

ונבא אל הענין, אמר כי רצה הקדוש ברוך הוא ידעו ישראל חסרונם על ידי העדר מילתם, מה שאין כן למשה כי מהול היה. והוא, כי על ידי הקרבן אשר סגולתו לעלות ריח ניחוח ולהריק שפע מלמעלה, גזר הקדוש ברוך הוא לארבע רוחות העולם הם ארבע בחינות עליונות המתייחסים לארבע מחנות קדושה, מזרח מערב צפון דרום, שיהיו נושבות בהרקת שפע מהן לגן עדן, אשר שם שרשי כל נשמות ישראל אשר שם היו, למה שעל ידי כן יתעוררו הנשמות ההן להריק על הארץ מהשרשים ההם אל הענפים אשר בגופי האנשים, על ידי קרבנם. וזהו אומר ומן הרוחות שבגן עדן שהוא מן הנשמות הנקראות רוחות, כד"א (במדבר טז כב) אלהי הרוחות. מאותן הרוחות שבגן עדן, שהם אותם שהיו שרשים אל רוחות כל בשר איש שבדור ההוא, הלכו ונתפשטו אל העולם הזה, שורש כל רוח אל כל איש שחלקו בו, ולא מצאו הכנה כי היו ערלים. על כן נדבקו אל משה שעשה הפסח, שהוא כולל כולן על ידי הפסח ההוא, שהוא מאיש כולל כל בחינות ישראל, נתעוררו כלן להריק על הארץ, על כן דבקו בו כענין הקדמה הרביעית, שעל ידי הקרבן יושפע השפע:

והנה כל בחינת רוח ורוח היה תאב לידבק בחלקו בעצם, ועל כן כל איש היה מריח מאותו הריח, ונפשו תאיבה לידבק בשורשה. כי השפע שבא היה מכל שורש ושורש של כל נפש ונפש מהם, אלא שהערלה שבגוף היתה מעכבת. על כן היו עייפים כמתעלפים, כהרה המריחה, כי היתה כל נפש מהם מבקשת לצאת. על כן אמרו למשה האכילנו מפסחך כי היו עייפים מן הריח. אז אמר להם האלהים אם אין אתם נמולים אין אתם אוכלים, כלומר כי הערלה היא המעכבת. אז הכירו, כי העדר המילה גורמת בלתי הדבק בשרשם הדבק בו יתברך, ואז נתנו עצמן כו':

ובזה נמצא טעם אל אומרם זאת חוקת הפסח אחר העשות כל מצות הפסח, שהיא הקושיא הראשונה שעליה חלק רבי שמעון בן חלפתא עליהם, וגם השנית איך תלה ענין המילה בפסח ולא בקבלת האלהות לגמרי. כי אין זה רק מה שהיה אחר צווי המילה שקדם, אלא שעתה ראו בעיניהם ענין המילה כי כל השלמות תלוי בה, כי אין קרבן פסח הממשיך שפע משורשה מועיל בלי מילה. וזהו גם כן מה שלא נאמר לאמר, כי אין צווי מאתו יתברך לאמר למשה מענין המילה, רק מענין הנסיון שידע כי בלעדה אין שום דבקות ושלמות:

ועל אשר דקדק רבי שמעון בן חלפתא מאומרו וילכו ויעשו, כי מלת וילכו תראה מיותרת כי על כן פירש שהלכו מעצמן כמדובר, עתה אמר שנתנו עצמם הפך דעתם בתחלה, כי עתה הלכו מאשר היו סוברים ויעשו כו'. וענין נתינת עצמם הוא, כי עד כה לא רצו למול הרבה מהן פן יסתכנו מטורח הדרך, אמר שעתה נתנו עצמן. כלומר אחר שעל ידי זה אנו דבקים בו יתברך מצד הנפש, לא נחשוב גופנו בערכה. וזהו אומרם נתנו עצמן, כלומר, גם שנסכנו עצמנו וגויותינו במילה מליאות הדרך, ניתן עצמנו על הדבר. והוא כמאמר הכתוב באומרו (דניאל ג כח) ויהו גשמיהו כו', לומר, כי נתנו גויותם לישרף באש לבל אבוד הנפש, וה' הציל גם את עצמן:

ועתה הוצרך לתת טעם, פן נאמר כי בשלמא לרבי שמעון בן חלפתא שהיו חסידים יצדק יברכם ה' בדמיון חיי בדמיון חיי, אך לרבותינו האומרים שביטולה, איך עתה שהודו על כרחם החזיק להם טובה כל כך. לזה אמר ונתנו עצמן כו', לומר, כי למה שכיוונו למסור עצמן, וגם עירבו דם מילתם לדם הפסח, כלומר, יהי נא דמינו כדם השה הזה, ונמותה ליקרב אל ה' כפסח הזה. אז עשה להם הקדוש ברוך הוא את כל הכבוד ההוא, וזהו מתבוססת בדמיון שהוא לשון מכוסה שבזו עצמן ליחשב דמן כדם השה:

וזהו אומרם והקב"ה עובר ונוטל את כל אחד ונושקו ומברכו. והוא, כי הלא יקשה על הכתוב אומרם ואעבור, מה ענין העברה ההיא, ואם הוא עובר תוך מצרים מה ענין אומרם עליך. ועוד אומרם ואומר לך, כי מלת לך מיותרת. וגם ייתור אומרם בדמיון חיי זה פעמים. לכן אמר כי ארבע פעמים כיוון הכתוב. אחד באומרם ואעבור, שהוא ענין ועבר ה' לנגוף כו' וראה את הדם ופסח. ככתוב אצלנו, כי על ידי היותו יתברך העובר ולא מלאך נצולו מהמות בכורי ישראל. וזהו אומרם והקב"ה עובר כו'. ובאומרם עליך כיוון יתרון שני, והוא, כי דרכו יתברך כי לא יבא בעיר אם לא ימצא שם איש צדיק להשרות שכינתו בו, כענין לא בחרתי בעיר ואבחר בדוד (מלכים א, ח טז), וכמאמר ספר הזוהר (פרשת וישב דף קצ) שעל כן הוקדם יוסף לבא מצרימה, למען תשרה בו שכינה בגלות מצרים. וזאת תהיה פה בשורתו יתברך לישראל, באומרם ואעבור עליך, לומר, בעברי מצרים אהיה עליך כי ממך אעשה מרכבה. וזהו אומרם ונוטל כל אחד ואחד מישראל. והוא, כי להיות שביטלו את המילה היו נפרדים מאתו יתברך, ועתה על ידי המילה נטלה לעצמו והשרה שכינתו בהם, וזהו אומרם עליך:

ועל אומרם ואומר לך ולא אמר ואומר בדמיון חיי, רק כמדבר פה אל פה עם כל אחד ואחד מישראל, משם הוציא אומרם ונושקו. והיא נשיקת ודבקות שכינתו יתברך בנפש כל אחד, שנרמז בלשון דבור פה אל פה, כנודע מספר הזוהר כי הנשיקה היא לאדבקה רוחא ברוחא. והוא מאמרם ז"ל (שיר השירים רבה א יג) על ישקני מנשיקות פיהו (שיר השירים א ב), שהוא דברו יתברך עשרת הדברות פה אל פה עם ישראל. כן רמז כי הופיע הוא יתברך דבקותו עם נפשם אז ברמז אומר לך כמדבר לנוכח. והוא כי על ידי הרוחות שבגן עדן הדבקות בו יתברך נדבקו בפסח, ועתה דיבק אותם בנפשיותם כי חלקו הן והן חלקו יתברך: ועל אומרם בדמיון חיי אמר שברכם חיי בדם פסח, והשני חיי בדם מילה. ולא רצה לפרש שהוא הודעה שעל ידי המילה יש להם חיות, שהרי יותר מזה הוא מה שאמרם באומרם ונוטלו ונושקו, אך היא ברכה כפולה. ואפשר כי חיי בדם פסח הוא בעולם הזה, הוא עזיבת העבודה זרה, וחיי בדם מילה הוא חיי עולם הבא. ועל פי דרכו הורה, כי לולא הברית מילה היו נפרדים מאתו יתברך, באומרם ונוטל, שהוא מהכרח הכתוב כמדובר: